

EHDOTUS ERÄIDEN ELINTARVIKKEIDEN ALKUPERÄMAAN ILMOITTAMISESTA ANNETTAVAKSI MAA- JA METSÄTALOUSHMINISTERIÖN ASETUKSEKSI

Lainsäädännön muutostarpeet

Kuluttajat ovat yhä kiinnostuneempia siitä, mistä ruoka tulee, missä ja miten se on tuotettu ja tehty sekä minkälaisen reitin se on kulkenut kuluttajan ruokapöytään. Suuri osa kuluttajista toivoo nykyistä kattavampia tietoja elintarvikkeiden alkuperästä.

Suomi on useissa eri yhteyksissä Euroopan Unionin toimielimissä korostanut, että elintarvikkeiden alkuperämerkintöjä koskevia vaatimuksia tulisi edelleen kehittää ja että alkuperämerkinnöistä tulisi säätää nimenomaan EU-lainsäädännössä. Täytäntöönpanosäädöksillä varmistettaisiin vaatimusten soveltaminen asianmukaisella tavalla kaikissa EU-jäsenvaltioissa.

Elintarvikkeiden ja niiden ainesosien alkuperämaan ilmoittamisesta säädetään elintarviketietojen antamisesta kuluttajille annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 1169/2011 (*elintarviketietoasetus*) ja sen nojalla annetulla täytäntöönpanosäädöksellä. Alkuperämaan ilmoittaminen on säädetty pakolliseksi eräiden elintarvikkeiden osalta niitä koskevassa erityislainsäädännössä. Tällaisia vaatimuksia alkuperämaan ilmoittamiselle on muun muassa naudanlihalle, kalastus- ja vesiviljelytuotteille sekä tuoreille hedelmille ja kasviksille.

Komissio antoi joulukuussa 2013 elintarviketietoasetuksen edellyttämän kertomuksen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan ilmoittamisesta. Toukokuussa 2015 komissio antoi kertomuksen alkuperämerkintävelvoitteen laajentamisesta muun muassa maitoon ja maitotuotteiden ainesosana käytettyyn maitoon. Komissio on päätelmissään todennut, että vapaaehtoiset alkuperämerkinnät yhdessä jo olemassa olevien tiettyjä elintarvikkeita tai elintarvikeryhmiä koskevien EU-tason pakollisten alkuperämerkintäjärjestelmien kanssa antavat kuluttajille mahdollisuuden valita tiettyä alkuperää olevia tuotteita ilman, että vaikutetaan elintarvikealan toimijoiden kilpailukykyyn. Kertomuksia ei ole käsitelty asiantuntijatasolla.

Koska alkuperämerkintöjä koskevaa EU-lainsäädäntöä ei ole kehitetty toivotulla tavalla, Suomi pitää tarpeellisena säätää kansallisesti elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan sekä maitotuotteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaan ilmoittamisesta.

Asetusehdotuksen sisältö

1 § Soveltamisala: Asetusta sovelletaan valmiiksi pakattujen elintarvikkeiden ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan ilmoittamiseen sekä maidon ja maitotuotteiden ja tiettyjen vastaavien valmisteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaan ilmoittamiseen.

Asetukseen sisältyy laajennettu vastavuoroisen tunnustamisen lauseke. Asetusta ei sovelleta elintarvikkeisiin, jotka on laillisesti valmistettu ja/tai pidetty kaupan toisessa Euroopan Unionin jäsenvaltiossa, Turkissa tai ETA-sopimuksen osapuolena olevassa EFTA-valtiossa. Asetusta ei myöskään sovelleta elintarvikkeisiin, jotka on laillisesti valmistettu ja/tai pidetty kaupan muussa Euroopan Unionin ulkopuolisessa valtiossa. Näin ollen asetusta sovelletaan ainoastaan elintarvikkeisiin, jotka on valmistettu Suomessa.

2 § Määritelmät: Asetuksen soveltamisalaan kuuluvat lihalajit sekä maitotuotteet ja tietyt vastaavat valmisteet on lueteltu asetuksen liitteessä. Asetuksen soveltamisalaan kuuluville lihalajeille on tuoreen

lihan osalta vahvistettu EU-lainsäädännössä harmonisoidut alkuperämerkintävaatimukset. Asetuksen valmistelun yhteydessä keskusteltiin alkuperämerkintävaatimuksen ulottamista myös hevosen- ja poronlihaan. Näiden lihalajien osalta alkuperämaata ei vaadita ilmoitettavaksi tuoreesta lihasta eikä hevosen ja poron osalta ole määritelty kasvatustuotteen käsitettä. Näistä syistä hevosen- ja poronliha jätettiin asetuksen soveltamisalueen ulkopuolelle.

Lihan osalta vaatimus alkuperämaan ilmoittamisesta koskee minkä tahansa elintarvikkeen ainesosana käytettyä naudanlihaa, sianlihaa, lampaan- ja vuohenlihaa sekä siipikarjan lihaa. Lihalle ei ole määrällistä kriteeriä, eli ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa täytyy ilmoittaa, vaikka lihaa olisi elintarvikkeessa hyvinkin vähän.

Tuotteita, joiden ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa täytyy ilmoittaa asetuksen edellyttämällä tavalla ovat esimerkiksi: marinoidut lihasuikaleet; lihaleikkeleet; ruokamakkarat, kuten grillimakkarat ja nakit; leikkelemakkarat; lihahyytelöt; jauhelihipihvit ja -pyörykät; valmisruoat, joiden ainesosana on lihaa (esim. lihamakaronilaatikko, kinkkukiusaus, lihakeitto, hernekeitto, lasagne; riisiä ja broilerinlihasticketta; perunamuusia ja lihapullia; pyttipannu; kinkkupizza jne.), lihapasteijat, lihaa sisältävät lastenruoat jne.

Alkuperämerkintävaatimus koskee lihaa siten kuin se on määritelty elintarviketietoasetuksen liitteen VII B osan 17. kohdassa sekä mekaanisesti erotettua lihaa siten kuin se on määritelty mainitun liitteen 18. kohdassa.

Alkuperämerkintävaatimus koskee myös yhdistelmätuotteissa ainesosana käytetyn koostetun ainesosan, kuten raaka-lihavalmisteen tai lihavalmisteen raaka-aineena käytettyä lihaa. Eläimistä saatavien elintarvikkeiden hygieniasetuksen (EY) N:o 853/2004 mukaan raakalihavalmistella tarkoitetaan sellaista raakaa lihaa tai jauhettua lihaa, johon on lisätty mausteita, lisäaineita tai muita elintarvikkeita tai jota on jalostettu, mutta ei kuitenkaan niin, että tuoreen lihan ominaisuudet olisivat kadonneet. Esimerkiksi marinoidut lihatuotteet ovat raakalihavalmisteita. Lihavalmistella tarkoitetaan asetuksen (EY) 853/2004 mukaan jalostettuja lihatuotteita, joita on käsitelty niin, että leikkauspinnan perusteella voidaan todeta tuoreen lihan ominaisuuksien kadonneen. Lihavalmisteita ovat esimerkiksi leikkeleet, makkarat ja kypsennetyt lihapullat. Ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa on ilmoitettava lihavalmistesta, kun niitä myydään sellaisenaan, esim. kypsennetyt lihapullat, lihaleikkeet tai ruokamakkarat. Lihavalmisteen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa on ilmoitettava myös silloin, kun lihavalmiste on yhdistelmätuotteen koostettuna ainesosana, esim. lihapullat valmisaterian komponenttina, kinkkusuikeleet pakastepitsan päällä tai jauheliha lihapasteijan täytteessä.

Maidon osalta alkuperämaan ilmoittamista koskeva vaatimus koskee sellaisenaan myytävää maitoa sekä asetuksen liitteessä lueteltujen maitotuotteiden ja tiettyjen vastaavien valmisteen (esim. maitojuoma, ruokakerma ja juustovalmiste) ainesosana käytettyä maitoa. Tuotteita, joita maidon alkuperämerkintävaatimus koskee ovat maito ja maitojuoma; kerma ja ruokakerma; piimä, kefiiri, jogurtti, viili, rahka ja muut vastaavat maustetut ja maustamattomat hapattomat maitotuotteet; voi ja muut maidosta peräisin olevat rasvat ja öljyt; maitoa sisältävät ravintorasvat; sekä juusto (kypsytetyt ja kypsennättömät), sulatejuusto ja juustovalmiste.

Maidolla tarkoitetaan kaikkien maitoa tuottavien eläinten (esim. lehmä, lamma, vuohi, buffalo, aasi, hevonen) maitoa. Asetuksen liitteessä mainittujen maitotuotteiden ja tiettyjen vastaavien valmisteen ainesosana käytetyn maidon alkuperämaa on ilmoitettava siitä riippumatta, onko ainesosana käytetty nestemäistä vai kuivattua maitoa (maitojauhetta).

Kun maitoa käytetään muiden kuin asetuksen liitteessä mainittujen tuotteiden ainesosana (esim. maito ja kerma lihamakaronilaatikon ainesosina), maidon alkuperämaata ei vaadita ilmoitettavaksi. Kun liitteessä mainittuja maitotuotteita käytetään elintarvikkeen ainesosana (esim. juustoraaste pakastepizzan päällä), näiden maitotuotteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaata ei vaadita ilmoitettavaksi.

3 § Vastuu merkintöjen tekemisestä: Elintarvikealan toimijan vastuuseen alkuperämaan ilmoittamisesta sovelletaan, mitä on säädetty elintarviketietoasetuksen 8 artiklassa.

4 § Elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan ilmoittaminen: Elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa ilmoitetaan merkinnöillä ”kasvatusmaa: (EU-maan tai muun kuin EU-maan nimi)” ja ”teurastusmaa: (EU-maan tai muun kuin EU-maan nimi)”. Kasvatusmaa määritellään siten, kuin siitä on asianomaisessa EU-lainsäädännössä säädetty.

Jos liha on saatu eläimestä, joka on syntynyt, kasvatettu ja teurastettu yhdessä maassa, alkuperämaa voidaan ilmoittaa ilmaisulla ”alkuperä: (EU-maan tai muun kuin EU-maan nimi)”. Tämän ilmaisun sijasta voi käyttää myös muuta vastaavaa ilmaisua, jolla on kuluttajalle yksiselitteisesti sama merkitys. Tällaisia ilmaisuja olisivat esim. ”naudanliha (Suomi)” tai ”suomalainen naudanliha”.

Jos liha on saatu eläimistä, jotka on kasvatettu ja/tai teurastettu useammassa EU-maassa tai muussa kuin EU-maassa, kasvatus- ja/tai teurastusmaat ilmoitetaan luettelemalla kyseiset EU-maat ja/tai muut kuin EU-maat. Kasvatus- ja/tai teurastusmaiden sijasta lihan alkuperämaa voidaan ilmoittaa ilmaisulla ”useat EU-maat”, ”useat muut kuin EU-maat” tai ”useat EU- ja muut kuin EU-maat”. Ilmaisun ”useat EU-maat” sijasta voisi käyttää ilmaisua ”EU”.

Jos elintarvikkeen ainesosana käytetty liha on saatu eläimistä, joiden kasvatus- ja/tai teurastusmaa vaihtelee, näiden maiden täsmällinen ilmoittaminen edellyttää pakkausmerkintöjen muuttamista aina kun kasvatus- ja/tai teurastusmaa vaihtuu. Euroopan komission tulkinnan mukaan ilmaisu ”kasvatusmaa: X ja Y” edellyttäisi, että toimija pystyisi osoittamaan, että kussakin tuotteessa on aina molemmissa maissa kasvatetusta eläimestä saatua lihaa. Tästä johtuvan hallinnollisen taakan pienentämiseksi kasvatus- ja/tai teurastusmaat voidaan ilmoittaa ilmaisulla ”useat EU-maat”, ”useat muut kuin EU-maat” tai ”useat EU- ja muut kuin EU-maat”. Ilmaisun ”useat EU-maat” sijasta voisi käyttää ilmaisua ”EU”.

Kuvitteellisia esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista ilmoittaa ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa on muistion LIITTEESSÄ.

5 § Maidon sekä maitotuotteiden ja tiettyjen vastaavien valmisteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaan ilmoittaminen: Maidon sekä maitotuotteiden ja tiettyjen vastaavien valmisteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaa ilmoitetaan merkinnällä ”lypsymaa: (EU-maan tai muun kuin EU-maan nimi)”. Ainesosana käytetyn maidon alkuperämaa ilmoitetaan siitä riippumatta, onko ainesosana käytetty nestemäistä vai kuivattua maitoa (maitojauhetta).

Jos ainesosana käytetty maito on kerätty, pakattu ja prosessoitu yhdessä maassa, maidon alkuperä voidaan ilmoittaa ilmaisulla ”alkuperä (EU-maan tai muun kuin EU-maan nimi)”. Tämän ilmaisun sijasta voi käyttää muuta vastaavaa ilmaisua, jolla on kuluttajalle yksiselitteisesti sama merkitys. Tällaisia ilmaisuja olisivat esim. ”maito (Suomi)” tai ”suomalainen maito”.

Jos ainesosana käytetty maito on kerätty useammasta maasta, maidon lypsymaa ilmoitetaan luettelemalla kyseiset EU-maat ja/tai muut kuin EU-maat. Maidon lypsymaa voidaan myös ilmoittaa ilmaisulla ”useat EU-maat”, ”useat muut kuin EU-maat” tai ”useat EU- ja muut kuin EU-maat”.

Jos ainesosana käytetyn maidon alkuperämaa vaihtelee, lypsymaan täsmällinen ilmoittaminen edellyttää pakkausmerkintöjen muuttamista aina kun lypsymaa vaihtuu. Euroopan komission tulkinnan mukaan ilmaisu ”lypsymaa: X ja Y” edellyttäisi, että toimija pystyisi osoittamaan, että kussakin tuotteessa on aina molemmissa maissa lypettyä maitoa. Hallinnollisen taakan pienentämiseksi maidon lypsymaa voidaan ilmoittaa ilmaisulla ”useat EU-maat”, ”useat muut kuin EU-maat” tai ”useat EU- ja muut kuin EU-maat”. Ilmaisun ”useat EU-maat” sijasta voisi käyttää myös ilmaisua ”EU”.

Kuvitteellisia esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista ilmoittaa ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa on muistion LIITTEESSÄ.

6 § Alkuperämaan ilmoittamisesta: Tiedot alkuperämaasta on ilmoitettava elintarvikkeen ainesosaluettelossa tai sen välittömässä läheisyydessä elintarviketietoasetuksen 13 artiklan 2 kohdan mukaista kirjasinkokoa käyttäen. Jos ainesosaluetteloa ei ole, tiedot on ilmoitettava elintarvikkeen merkinnöissä muulla helposti havaittavalla ja selkeällä tavalla.

Jos elintarvikkeen merkinnöissä on elintarvikkeen ja sen ainesosien suomalaisesta alkuperästä kertova vapaaehtoinen Hyvää Suomesta -merkki, asetusehdotuksen 4 ja 5 §:ssä tarkoitettua tietoa alkuperämaasta ei tarvitse erikseen ilmoittaa 1 momentissa mainitulla tavalla. Mahdollisuus korvata alkuperämaata koskeva pakollinen merkintä käytössä olevalla Hyvää Suomesta -merkillä vähentää merkintävelvoitteesta elintarvikealan toimijoille aiheutuvaa hallinnollista taakkaa.

Hyvää Suomesta -merkkiä saa käyttää lopputuotteessa, joka on valmistettu ja pakattu Suomessa ja jonka raaka-aineesta vähintään 75 % on suomalaista. Lihaa sisältävän elintarvikkeen lihan samoin kuin maitoa sisältävän elintarvikkeen maidon täytyy olla 100 % suomalaista.

Hyvää Suomesta -merkki on vapaaehtoinen ja sen käyttöoikeus on maksullinen. Hyvää Suomesta -merkkiä voivat käyttää Ruokatieto Yhdistys ry:n jäsenet sekä ne MTK:n ja SLC:n jäsenet, joille Ruokatieto Yhdistys ry on myöntänyt merkin käyttöoikeuden. Hyvää Suomesta -merkillä varustettuja tuotteita valmistavan yrityksen on täytettävä elintarvikelainsäädännössä elintarvikkeiden valmistukselle ja käsittelylle asetetut vaatimukset, mutta Hyvää Suomesta -merkki ei kuulu virallisen elintarvikevalvonnan piiriin. Hyvää Suomesta -merkkiä käyttävät yritykset auditoidaan Ruokatieto Yhdistys ry:n jäseneksi liittymisen yhteydessä. Ensimmäisen auditoinnin jälkeen valvontakäynti tehdään noin kolmen vuoden välein. Auditoinnit ovat maksullisia. Auditointia suorittaa vuosittain 4-6 audoitinnin ammattilaista, joilla kaikilla on jonkin laatujärjestelmän virallinen auditointilupa. Valvontakäyntien yhteydessä yrityksen on todennettava Hyvää Suomesta -merkillä varustettujen tuotteiden kotimaisten ainesosien alkuperä joko kaupallisissa asiakirjoissa, omavalvonta-aineistossa tai muussa aineistossa olevalla kirjallisella aineistolla. Yrityksen on pystyttävä jäljittämään ostamansa tuotteen yksi askel taaksepäin elintarvikelainsäädännön edellyttämällä tavalla. Muiden kuin kotimaisten raaka-aineiden alkuperää ei auditoinneissa tarkisteta.

7 § Raportti asetuksen soveltamisesta: Maa- ja metsätalousministeriö laatii asetuksessa säädetyn merkintäjärjestelmän toimivuudesta ja vaikutuksista raportin, joka toimitetaan Euroopan komissiolle 31.1.2019 mennessä. Raportissa arvioidaan alkuperämaan ilmoittamisesta koskevan määräaikaisen kokeilun vaikutuksia kuluttajien ostokäyttäytymiseen sekä liha- ja maitosektorin toimintaan. Raportissa arvioidaan myös elintarvikeketjun eri toimijoille alkuperämerkintävelvoitteesta aiheutuneita kustannuksia sekä mahdollisia vaikutuksia elintarvikkeiden hintoihin.

8 § Voimaantulo ja siirtymäajat: Asetus tulee voimaan 1.6.2017 ja on voimassa 31.5.2019 asti.

Jos Euroopan komissio antaa elintarviketietoasetuksen 26 artiklan nojalla tämän asetuksen soveltamisalaan kuuluvien elintarvikkeiden alkuperämaan ilmoittamisesta täytäntöönpanosäädöksiä, joita aletaan soveltaa ennen kuin tämän asetuksen soveltaminen päättyy, tätä asetusta ei enää sovellettaisi siltä osin, kuin asiasta säädetään EU-lainsäädännössä.

Elintarvikkeet, jotka on saatettu markkinoille ja merkitty ennen tämän asetuksen voimaantuloa ja jotka eivät täytä tämän asetuksen vaatimuksia, saa myydä varastojen loppuun.

Pakkausmateriaaleja, jotka on hankittu ennen tämän asetuksen antamista ja jotka eivät täytä tämän asetuksen vaatimuksia, saa käyttää 31.8.2017 asti. Näin pakatut tuotteet saa myydä varastojen loppuun.

Asetusehdotuksen perustelut

Kuluttajat tekevät itse omat valintansa ja tarvitsevat päätöksenteon tueksi riittävät tiedot. Suuri osa kuluttajista haluaa nykyistä kattavampia tietoja elintarvikkeiden alkuperästä.

Elintarvikkeiden pakkauksissa ja markkinoinnissa voidaan vapaaehtoisesti ilmoittaa elintarvikkeen tai sen ainesosien alkuperämaa sekä käyttää erilaisia vapaaehtoisia alkuperään viittaavia merkintöjä. Vapaaehtoisesti annettavat tiedot eivät kuitenkaan riitä täyttämään kuluttajan oikeutta saada riittävät ja oikeat tiedot elintarvikkeen ja sen ainesosien alkuperämaasta.

Elintarviketietoasetuksen 39 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää alkuperämaan pakollisesta ilmoittamisesta ainoastaan, jos elintarvikkeen tiettyjen ominaisuuksien ja sen alkuperän välillä on osoitettu yhteys. Jäsenvaltion on esitettävä näyttö siitä, että valtaosa kuluttajista pitää tämän tiedon antamista erittäin tärkeänä.

Elintarvikkeen tiettyjen ominaisuuksien ja sen alkuperän välinen yhteys

Ruoka 2013 -tutkimuksessa (TNS Gallup) mukaan suomalaisista kuluttajista yli 50 % on huolestuneita ruoan tuotannon puhtaudesta sekä ruokaan liittyvistä skandaaleista kuten hevosenlihakohusta. Lähes puolet kuluttajista on huolestuneita eläinten kasvatusolosuhteista.

Suomessa salmonellan esiintyminen sioissa ja naudoissa sekä lihassa on vähäistä. Tämä poikkeuksellisen hyvä tilanne on tunnustettu myös Euroopan unionissa. Suomelle ja Ruotsille myönnettiin EU-jäseneksi liittyessä salmonellan lisävakuudet, jotka edellyttävät Suomeen tuotavien lihaerien salmonellatestausta lähtömaassa ja että tuloksen on oltava negatiivinen.

Suomi on tehnyt kaksikymmentä vuotta ”One Health” hengessä onnistunutta yhteistyötä koko elintarvikeketjun kanssa mikrobilääkeresistenssin torjumiseksi. Tämän seurauksena suomalaisessa elintarvikeketjussa tilanne on eläintautien ja zoonosien osalta hyvä ja tarve lääkittää eläimiä mikrobilääkkeillä on vähäistä. Tiukka politiikka mikrobilääkkeiden käytössä on auttanut pitämään mikrobilääkeresistenssin kehittymisen hallinnassa.

Suomalaisilla sioilla on saparo. Hännänpurenta on hyvinvointiongelmia ja sitä ehkäistään huolehtimalla eläinten pito-olosuhteista sekä antamalla eläimille riittävästi virikkeitä. Hyvinvoiva sika ei pure lajitoverinsa häntää. Myöskään hyvinvoiva kana ei noki lajitovereitaan. Suomessa siipikarjan nokan tyypistäminen on kiellettyä.

Kuluttajat pitävät tietoa alkuperämaasta tärkeänä

Eurobarometri 2013 tutkimuksen mukaan EU-kansalaisista 84 % pitää maidon ja 88 % lihan alkuperämaan ilmoittamista tärkeänä. Yli 90 % kuluttajista pitää tärkeänä tämän tiedon saamista myös prosessoiduista elintarvikkeista.

Taloustutkimuksen Suomi Syö 2015 -tutkimuksen mukaan 88 % suomalaisista kuluttajista pitää lihan alkuperää tärkeänä. TNS Monitor Ruoka 2015 -tutkimuksen mukaan 91 % kuluttajista haluaa selkeät merkinnät elintarvikkeen alkuperämaasta.

Suomen Gallup Elintarviketieto Oy toteutti maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannosta tammikuun 2017 alussa selvityksen kuluttajien näkemyksistä ainesosana käytetyn lihan ja maidon alkuperämerkinnöistä (menetelmä TNS on-line Panel; N=1000; 18-74-vuotiaat suomalaiset). Selvityksen mukaan 81 % kuluttajista pitää elintarvikkeen (esim. makaronilaatikko) ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan ilmoittamista melko tai erittäin tärkeänä. Jopa 85 % kuluttajista pitää erilaisten maitotuotteiden (maito, kerma, jogurtti ja viili, voi, juusto) ainesosana käytetyn maidon alkuperämaan ilmoittamista melko tai erittäin tärkeänä. Yli 80 % kuluttajista pitää riittämättömänä, että ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa ilmoitettaisiin muodossa EU tai muu kuin EU. Lähes 80 % pitää juustossa

riittämättömänä, että ainesosana käytetyn maidon alkuperämaa ilmoitettaisiin muodossa EU tai muu kuin EU. Kyselyyn vastanneista kuluttajista 94 % tunnisti Hyvää Suomesta -merkin. Lähes 60 % kuluttajista piti makaronilaatikossa Hyvää Suomesta -merkkiä parempana tapana ilmoittaa ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa kuin ilmoittamista ainesosaluettelossa ilmaisulla Suomi. Jos ainesosana käytetyn lihan alkuperämaaksi on ilmoitettu Suomi, kuluttajat olisivat valmiita maksamaan tuotteesta 7-9 % korkeamman hinnan.

Alkuperämaan ilmoittaminen luotettavalla tavalla edellyttää toimivaa jäljitettävyyjärjestelmää. Alkuperämaan ilmoittamisesta vastuussa olevalla elintarvikealan toimijoilla on oltava elintarvikelainsäädännön edellyttämä järjestelmä, jonka avulla voidaan varmistaa yhteys ainesosana käytetyn lihan tai maidon ja sen eläimen tai eläinryhmän välillä, josta liha tai maito on saatu. Jäljitettävyydestä on tullut jossain määrin myös elintarviketeollisuuden kilpailutekijä, erityisesti lihateollisuudessa. Teollisuuden omat järjestelmät, joilla se voi todentaa raaka-aineiden ja tuotteiden jäljitettävyyden, ovat yleistyneet. Mahdollisimman avoin ja kaikkien keskeisten osapuolten käytössä oleva jäljitettävyystieto on teollisuuden, valvontaviranomaisten sekä kuluttajien etu. Avoimuus nostaa ruoan arvostusta.

Alkuperämaan ilmoittamista koskevien vaatimusten on oltava sellaisia, että varmistetaan kuluttajien riittävä tiedonsaanti. Samaan aikaan vaatimusten on oltava toimijoiden toteutettavissa ja viranomaisten valvottavissa. Kuluttajat eivät lähtökohtaisesti pidä ilmaisia ”EU-maat” tai ”muut kuin EU-maat” riittävinä. Toisaalta kuluttajat eivät ole halukkaita maksamaan juurikaan korkeampaa hintaa elintarvikkeista saadakseen enemmän tietoa esimerkiksi ainesosien alkuperämaasta. Mahdollisuus ilmoittaa alkuperämaa tällaisia ilmaisia käyttämällä silloin, kun ainesosana käytetty liha tai maito on peräisin useammasta maasta tai kun lihan tai maidon alkuperämaa vaihtelee, vähentää merkintävelvoitteesta elintarvikealan toimijoille aiheutuvaa hallinnollista taakkaa.

Asetusehdotuksen valmistelu

Asetusehdotus on valmisteltu maa- ja metsätalousministeriössä virkatyönä.

Asetusehdotus ilmoitettiin 28.9.2016 Euroopan komissiolle elintarviketietoasetuksen 45 artiklan edellyttämällä tavalla. Suomi esitteli asetusehdotuksen komission pysyvässä komiteassa (Standing Committee on Plants, Animals, Food and Feed) 10.10.2016. Ranska on antanut vastaavan ainesosana käytetyn lihan ja maidon alkuperämaata koskevan asetuksen, joka tuli voimaan 1.1.2017. Italia on antanut maidon alkuperämaan ilmoittamista koskevan asetuksen, joka tulee voimaan 19.4.2017. Liettua on antanut maidon alkuperämaan ilmoittamista koskevan asetuksen, joka tulee voimaan 1.7.2017. Lisäksi Kreikka, Portugal ja Romania ovat ilmoittaneet ainesosana käytetyn maidon alkuperämaata koskevat asetusehdotukset.

Asetusehdotus oli kansallisella lausuntokierroksella 28.9.-18.11.2016 välisen ajan. Lausunnot saatiin seuraavilta tahoilta: Elintarviketurvallisuusvirasto Evira, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Suomen Kuntaliitto, Elintarviketeollisuusliitto ry, Suomen Meijeriyhdistys, Maito ja Terveys ry, Lihakeskusliitto ry, Atria Suomi Oy, HKScan Oy, Fazer Leipomot Oy, Maidonjalostajien ja meijeritukkukauppioiden liitto M2L ry, Päivittäistavarakauppa ry, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Luomuliitto ry, Ruokatieto Yhdistys ry sekä Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry.

Lausunnoissa suhtauduttiin kansalliseen säädösehdotukseen kriittisesti. Yhdenmukaista kritiikkiä esitettiin sekä ainesosana käytetyn lihan että maidon alkuperämaan ilmoittamisvelvollisuuden osalta. Erityisenä ongelmana tuotiin esille se, että pakkausmerkintöjen uudistaminen vaatii paljon resursseja ja on erittäin kallista. Vasta hiljattain uudistettiin lähes kaikkien elintarvikkeiden pakkausmerkinnät, kun EU:n elintarviketietoasetusta (EU) N:o 1169/2011 alettiin soveltaa. Ongelma tuotiin esille myös se, että ehdotetut alkuperämerkintävaatimukset koskisivat ainoastaan suomalaista elintarviketeollisuutta, mikä asettaa suomalaiset toimijat eriarvoiseen asemaan tuontituotteiden kanssa. Yksinomaan kotimaisiin

toimijoihin kohdistuva hallinnollinen taakka ja kustannukset heikentäisivät kotimaisten yritysten kilpailukykyä. Ehdotettua aikataulua pidetään liian kireänä. Lyhyillä siirtymäajoilla toteutettavat pakkausmerkintöjen muutokset lisääisivät kustannuksia entisestään.

USA nosti loppusyksystä 2016 WTO:n TBT-komiteassa esille kysymyksen kansallisten alkuperämerkintäsäädösten TBT-ulottuvuudesta. Tästä syystä asetusehdotuksessa oleva vastavuoroisen tunnustamisen lauseke on laajennettu koskemaan myös kolmansista maista tulevia elintarvikkeita. USA tulkitsee säädökset protektionistisiksi ja katsoo, että kansallisista säädöksistä olisi informoitava muita WTO-jäsenmaita ja annettava heille riittävä aika ottaa kantaa ehdotuksiin. Yksikään EU-jäsenvaltio ei ole tehnyt kansallisista säädösehdotuksistaan TBT-notifikaatiota. Euroopan komissio ei ole ottanut asiaan kantaa. Neuvoston oikeudellinen yksikkö on suullisesti ilmaissut kantanaan, että kansallisista säädösehdotuksista tulisi tehdä TBT-notifikaatio. Keskustelu kansallisten säädösten TBT-ulottuvuudesta jatkuu edelleen.

Syksyn 2016 lausuntokierroksen ja tammikuussa 2017 toteutetun kuluttajakyselyn tulosten pohjalta muokattu asetusehdotus lähetettiin 20.2.2017 kommentoitavaksi. Kommentit saatiin seuraavilta tahoilta: Evira, Itä-Suomen AVI, Tulli, Suomen Kuntaliitto, Elintarviketeollisuusliitto ry, Lihakeskusliitto ry, Atria Suomi Oy, HKScan Oy, Maidonjalostajien ja meijeritukkukauppioiden liitto M²L ry, Päivittäistavarakauppa ry, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund, Österbotten svenska producentförbund, Kuluttajaliitto, Luomuliitto ry, Ruokatieto Yhdistys ry sekä Suomen Elintarviketyöläisten liitto. Lausunnoissa tuotiin esille samoja huolenaiheita kuin syksyn lausuntokierrokselle. Muokattuun asetusehdotukseen suhtauduttiin kuitenkin myönteisemmin erityisesti sen takia, että asetuksen edellyttämän alkuperämerkinnän voisi korvata jo nyt laajasti käytetyllä Hyvää Suomesta -merkillä.

Asetusehdotusta koskeva kuulemistilaisuus järjestettiin 20.3.2017. Tilaisuuteen osallistuivat seuraavien tahojen edustajat: Elintarviketeollisuusliitto ry, Evira, HKScan Finland Oy, Kesko Oyj, Kuluttajaliitto, Lihakeskusliitto, Luomuliitto, MTK ry, Päivittäistavarakauppa ry, Ruokatieto Yhdistys ry, Suomen Elintarviketyöläisten Liitto sekä Valio Oy.

Kuulemistilaisuudessa esitettyjen kommenttien pohjalta asetusehdotuksen siirtymäaika muotoiltiin niin, että ennen asetuksen voimaantuloa markkinoille saatetut elintarvikkeet, jotka eivät täytä asetuksen vaatimuksia, saa myydä varastojen loppuun. Muokattu asetusehdotus lähetettiin 23.3.2017 vielä lyhyelle kommentointikierrokselle.

KUVITTEELLISIA ESIMERKKEJÄ elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan tai maitotuotteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaan ilmoittamisesta

Elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan ilmoittaminen (4 §)

ainesosana käytetty liha saatu eläimistä, jotka kasvatettu ja teurastettu yhdessä maassa (4 § 1 mom.)

- naudanliha (kasvatusmaa: Suomi, teurastusmaa: Suomi) *tai*
- naudanliha (kasvatettu: Suomi, teurastettu: Suomi) *tai*
- naudanliha (kasvatettu ja teurastettu: Suomi) *tai*
- naudanliha (alkuperä: Suomi)* (4 § 2 mom.) *tai*
yksiselitteisesti vastaava ilmaisu, esimerkiksi naudanliha (Suomi), suomalainen naudanliha *tai*
- Hyvää Suomesta -merkki (6 § 2 mom.)

* eläin syntynyt, kasvatettu ja teurastettu yhdessä maassa

ainesosana käytetty liha saatu eläimistä, jotka kasvatettu ja/tai teurastettu useammassa EU-maassa tai muussa kuin EU-maasta (4 § 3 mom.)

- sianliha (kasvatusmaa: Suomi ja Tanska*, teurastusmaa Suomi ja Tanska*), koneellisesti erotettu sianliha (kasvatusmaa: Tanska ja Saksa*, teurastusmaa: Puola ja Saksa*) *tai*
- sianliha (kasvatettu: Suomi ja Tanska*, teurastettu Suomi ja Tanska*), koneellisesti erotettu sianliha (kasvatettu: Tanska ja Saksa*, teurastettu: Puola ja Saksa*) *tai*
- sianliha (kasvatettu ja teurastettu: useat EU-maat), koneellisesti erotettu sianliha (kasvatettu ja teurastettu: useat EU-maat) *tai*
- sianliha (kasvatettu ja teurastettu: EU), koneellisesti erotettu sianliha (kasvatettu ja teurastettu: EU)

* Euroopan komission tulkinnan mukaan tällainen merkintä edellyttää, että tuotteessa on aina oltava sekä maassa X että maassa Y kasvatetusta ja/tai teurastetusta eläimestä saatua lihaa

ainesosana käytetty liha saatu eläimistä, joiden kasvatus- ja/tai teurastusmaa vaihtelee (4 § 3 mom.) (esim. broilerinliha tulee välillä Thaimaasta ja välillä Brasiliasta)

- broilerinliha (kasvatusmaa: useat muut kuin EU-maat, teurastusmaa: useat muut kuin EU-maat), naudanliha (kasvatusmaa: Ruotsi, teurastusmaa: Ruotsi) *tai*
- broilerinliha (kasvatettu: useat muut kuin EU-maat, teurastettu: useat muut kuin EU-maat), naudanliha (kasvatettu: Ruotsi, teurastettu: Ruotsi) *tai*
- broilerinliha (kasvatettu ja teurastettu: useat muut kuin EU-maat), naudanliha (kasvatettu ja teurastettu: Ruotsi) *tai*
- broilerinliha (kasvatettu ja teurastettu: useat muut kuin EU-maat), naudanliha (Ruotsi)*

* eläin syntynyt, kasvatettu ja teurastettu yhdessä maassa

ainesosana käytetty liha saatu eläimistä, jotka syntyneet, kasvatettu ja teurastettu yhdessä maassa, mutta näitä maita on useampia (esimerkiksi naudanliha tulee sekä Suomesta että Saksasta)

- naudanliha (alkuperä: Suomi)*, naudanliha (alkuperä: Saksa)* *tai*
yksiselitteisesti vastaava ilmaisu, esimerkiksi naudanliha (Suomi)*, naudanliha (Saksa)* tai suomalainen naudanliha, saksalainen naudanliha *tai*
- naudanliha (alkuperä: Suomi ja Saksa)* tai naudanliha (Suomi ja Saksa)*; **

* eläin syntynyt, kasvatettu ja teurastettu yhdessä maassa

** Euroopan komission tulkinnan mukaan tällainen merkintä edellyttää, että tuotteessa on aina oltava sekä maassa X että maassa Y kasvatetusta ja/tai teurastetusta eläimestä saatua lihaa

Maidon ja maitotuotteiden ainesosana käytetyn maidon alkuperämaan ilmoittaminen (5 §)

maitotuotteen tai tietyn vastaavan valmisteen ainesosana käytetty maito kerätty yhdestä maasta (5 § 1 mom.)

- rasvaton maito (lypsymaa: Suomi), kerma (lypsymaa: Suomi) *tai*
- rasvaton maito (alkuperä: Suomi), kerma (alkuperä: Suomi)* (5 § 2 mom.) *tai*
yksiselitteisesti vastaava ilmaisu, esimerkiksi maito (Suomi) tai suomalainen maito *tai*
- Hyvää Suomesta -merkki

* maito kerätty, pakattu ja prosessoitu yhdessä maassa

ainesosana käytetty maito kerätty useammasta EU-maasta tai muusta kuin EU-maasta (5 § 3 mom.)

- maito (lypsymaa: Suomi ja Ruotsi)* *tai*
- maito (lypsymaa: useat EU-maat)

* Euroopan komission tulkinnan mukaan tällainen merkintä edellyttää, että tuotteessa on aina oltava sekä maassa X että maassa Y lypettyä maitoa

ainesosana käytetty maito on kerätty useammasta maasta, jotka vaihtelevat (esim. maito tulee välillä Ruotsista ja välillä Alankomaista, maitojauhe tulee välillä Uudesta-Seelannista ja välillä Alankomaista) (5 § 3 mom.)

- maito (lypsymaa: useat EU-maat), rasvaton maitojauhe (lypsymaa: useat EU-maat ja muut kuin EU-maat) *tai*
- maito (lypsymaa: EU), rasvaton maitojauhe (lypsymaa: EU ja useat muut kuin EU-maat)